

Alkotó és romboló munka a szabadkőművességben

Elmondta: Szende Pál

a Martinovits páholy • • fin • •
a □ február 24-iki munkáján

Budapest, 1911.

Márkus Samu tv • • könyvnyomdája V., Corall-utca é.

Kedv • • Tt. • •

Azt hiszem mindnyájan emlékeztek az elmúlt év egyik derűs epizódjára. Napilap alapításáról volt szó, amikor felállott egy testvérünk és ellenezte a tervet, mondván, hogy nincs szükség új lapra, mikor annyi újság van, mely elveinket hirdeti, ezek között felemlítette a Budapesti Hírlapot is, mely szabadkőműves szellemben van szerkesztve. Ez a kijelentés akkor közöttünk viharos derűtséget keltett, de a legutóbbi események meggyőzhettek arról, hogy ennek a lapnak mégis igen erős kapcsolata van a szabadkőművességgel, mert azok a páholyok, amelyek nem rokonszenveznek a progresszív eszmével, újabban hivatalos orgánumul választották és onnan intézik ellenünk támadásaikat. Megszólalt először a nagy ágyú Jászi főm • • t • • beszéde ellen, egy vezércikk alakjában, erre másnap egy tv • • -ünk felvilágosította a Budapesti Hírlap olvasóközönségét, hogy nem kell a szövetség egyetemét bántani, a szabadkőművesek többsége ártalmatlan és szelíd emberekből áll, ellenben van ott bennt a törtetőknek egy kis csapata, mely feltűnési viszketegségből, önérdekből, korlátoltságból terrorizálja az önmagával tehetetlen többséget, a rombolás dicsőségére vágyakozik, behurcolja a szentélyek csendjébe a politikát és megakadályozza az alkotó munka végzését. Egyben bejelentette: legyen a Budapesti Hírlap nyugodt, nemsokára üt a megváltás órája, mert a szabad- és tiszta látású férfiak már legközelebb felveszik a terroristákkal a harcot, őket a szabadkőművességből kifűstölik és visszavezetik az intézményt arra az alapra, amelyen a törtetők inváziója előtt működött. Tényleg egy egységes haditerv értelmében a koncentrált támadás az egész vonalon megindult és a Magyar Figyelő is dicsvágyát helyezi abba, hogy a szabadkőművességben szakadást okozzon, azokat — a kikről reméli, hogy vele érzelmi közöségben vannak — onnan

kiugrassa. Szükségesnek látszik, hogy szembeszálljunk ezekkel a vádakkal, amelyek nem újak, sőt az unalomig elcsépeltek, de ideje már hogy egyszer véglegesen leszámoljunk velők.

I.

Az első vád úgy szól, hogy a rombolás szellemét visszük be a szabadkőművességbe és lehetetlenné tesszük az eddigi alkotó munka folytatását. Ezt a vádat profán működésünk ellen nagy buzgalommal hangoztatják.

Miben áll tulajdonképpen a mi romboló tevékenységünk? Akarjuk az általános egyenlő és titkos választójogot. A nemzetiségek egyenjogúsítását. A kötelező ingyenes felekezettelen népoktatást. A nyugatihoz hasonló kultúrát. Az ipar és kereskedelem fejlesztését. Az alsóbb néposztályok anyagi helyzetének és szellemi színvonalának emelését. Az élelmiszerek olcsóbbságát. Az eddiginél helyesebb és igazságosabb adórendszert. Ezzel szemben az alkotó munka apostolai tele szájjal hirdetik a eenzuszos választójogot, amely a felnőtt emberek millióit kizárja a törvényhozás gyakorlásából, a nyílt szavazást, amely az erőszaknak és megvesztegetésnek melegágya, a nemzetiségi elnyomatást és a nemzetiségi viszályt, a felekezeti különbségek kiélesítését, a felekezeti iskoláknak az adófizetők pénzéből való eltartását, védvámot és tilalmi sorompót a nyugati civilizáció ellen, az ipar- és kereskedelem-ellenes agrárizmus nagyra-növelését, az elavult adórendszert, az élelmiszerek drágulását. Ez az *ő alkotó munkájuk*. Nem tehetünk róla, ha az általunk kívánt célok megvalósítása le fogja rombolni a visszaélések, a kizsákmányolás és az osztályuralom mentsvárait. Ily alapon büszkén valljuk magunkat rombolóknak, mint ahogy rombolók voltak Széchenyi, Kossuth és Deák, is amikor a jogegyenlőségért, a parasztság felszabadításaért küzdöttek, és le akarták rombolni a rendi kiváltságokat, a jobbágytságot és a nemesi adómentességet. Ha az akkori kor kiváltságosainak nyilatkozatait, sajtójuk kifakadásait olvassuk, látjuk, hogy ugyanezt a vádat irányították a magyar történelem legnagyobb alakjai ellen, hiszen köztudomású dolog, hogy Széchenyi könyvét elégették, őt gyújtogatással, a magyarság elleni olthatlan gyűlölettel vádolták. A mai kiváltságosok szolgálatában álló ellenségeink, a

rombolás elkopott jelszavának segélyével szeretnék még most is, 60 év múlva lehetetlenné tenni a jogegyenlőséget, kijátszani a közteherviselést és visszaállítani a szellemi és gazdasági jobbságát. *Ők a konzerválás, a megkövesülés munkáját elkeresztelték alkotásnak, a mi reformtörekvéseinket pedig rombolásnak rágalmazzák.* Akinek a jelenlegi adórendszer kiváltságokat nyújt, az anarchistát lát mindenki, aki a tisztességes adórendszer híve. Azok, akik a nemzetiségi rémkép falrafestéséből élnek és híznak kövérré, rombolást szimatolnak, mihelyt a nemzetiségi törvény becsületes végrehajtásáról van szó. Akik a mesterséges vámrendszerrel milliókat szednek ki az alsóbb néposztályok zsebéből, az alkotás mohóságától eltelve mondanak anatómiát azokra, akik azt akarják, hogy a nép olcsóbban táplálkozzék. Alkotás nincs rombolás nélkül, mert a fejlődésnek útját avult intézmények zárják el, az utat előbb tisztára kell seperni. Ha a ház bedőléssel fenyeget nem alkotó cselekedet az, ha megvárjuk, míg maga alá temeti az összes lakókat, és csak azok menekülnek ki, akik előre megszimatozva a bajt, biztonságba helyezték magukat, de a többiek rábeszélést, hogy csak maradjanak benn. A tolvaj mindig tüzet kiabál, a kiváltságosok mindig jogfosztástól félnék. Ha a modern demokratikus, művelt és gazdag Magyarország megteremtése romboló munka, úgy készséggel vállaljuk annak ódiáját.

II.

Azt mondják továbbá, hogy lábbal tapodjuk a szabadkőművesség tisztaságait, bevett szokásait, mert a szabadkőművesség csendben működő, jótékony és komtemplatív intézmény, mely azelőtt társadalmi kérdésekkel sohasem foglalkozott. A szabadkőművesség története arra tanít meg bennünket, hogy igenis az intézmény úgy keletkezése idejében, mint később, virágzása korszakában nem elégedett meg a jótékony gyakorlatával, hanem a társadalmi kérdéseket is bevonta tevékenységi körébe s a társadalmi fejlődés előmozdítását mindig főcéljának tekintette. Az a tény, hogy a szabadkőművesség a múltban titkosan működött, hogy az elővigyázat által sugallt szertartások és ismertető jelek egész tömege maradt reánk, legjobban mutatja, hogy a szabadkőművesség annak idején nem szorítkozott kizá-

rólág jótékonyság gyakorlására, mert hiszen még a legsötétebb középkorban, a vallási üldözések legvéresebb korszakában is lehetett jótékonyságot nyilvánosan gyakorolni. Ehhez nem volt szükség a titokzatosságra és ismertető jelekre. Az a korszak, amelyben Martinovics és társai, majd később Kossuth Lajosék működtek, a magyar szabadkőművesség történelmének legfényesebb fejezetei és ezekben az időkben a szabadkőművesség cselekvő részt vett a társadalmi küzdelmekben, a demokratikus haladás előmozdításában. *Nem mi leltünk a hagyományokhoz hűtlenek, hanem azok, akik ma minden közösséget a progresszív eszmékkel megtagadnak.* Nekünk szabadkőművességi működésünkben még ma is Martinovics és Kossuth a mintaképünk; a múlt hagyományait tiszteljük, ha azok Dózsa György, Rákóczi Ferenc, Martinovics, Széchenyi és Kossuth, Wesselényi nevéhez fűződnek, de minden erőnkől küzdünk azon hagyományok, oly intézmények ellen, melyeket Werbőczy, Kollonics és a muszka vezetők csapata hagyott erre az országra. A szabadkőművesség egy része a XIX. század utolsó éveiben hűtlen lett a régi hagyományokhoz és csendes polgári társaskörre alakult át, amely még a jótékonyságot is csak ímmel-ámmal gyakorolta, a tagok felvétele és a tevékenységi kör meghatározása a kispolgári kaszinókban szokásos elvek szerint történt s működésük a legköznapiabb Vereinsmeierei színvonalára süllyedt. A közvéleményben épen ezen működés folytán terjedt el az a hit, hogy a szabadkőművességben az ideális emberek egy csekély csapatán kívül egy érdekszövetség foglal helyet, mely a profán életben minden módon tolja előre embereit. Valóban közéletünknek kevés strébere van, aki közpályája kezdetén épen az általános véleménynél fogva ne a szabadkőművességben keresett volna kapcsolatokat. Mihelyt célját elérte és a létra utolsó fokára jutott elrúgta azt magától és kilépett a szövetségből. Amikor a radikális irányzat a szabadkőművességben erőre jutott, igyekezett küzdeni az igazi hagyományok eme meghamisítása ellen. Ők hívtak segélyül bennünket is és önérettel állapíthatjuk meg, hogy sikerült velők együtt a szabadkőművesség zömét vállvetett munkával ebből a dicstelen korszakból a szabadkőművesség igaz hagyományaihoz visszavezetni.

III.

Törhetlen makacssággal megújuló vád, hogy mi visszük be a szabadkőművességbe a politikát, s ezzel nemcsak a szabadkőművesség többségének érzületét sértjük, de alaptörvényeinket és belügy miniszterileg jóváhagyott alapszabályainkat is. A Kelet f. é. január 10-iki számában egy t. -ünk oly nyilatkozatot tesz közzé, amely a hatóság előtti feljelentés minden ismervét magában hordja s azt egész nyugodtan címezhetette volna a királyi ügyészhez is. Szükséges tehát, hogy a politizálás és szabadkőművesség viszonyával részletesebben foglalkozzunk.

A szövetség alapszabályainak 2. §-a szerint a szabadkőművesség kizár köréből minden politikai és vallási kérdést. Viszont a II. Alaptörvény 1. §-a szerint, a szabadkőművesség célja a felvilágosodás terjesztése, a lelkiismereti, vallási és szellemi szabadság megóvása, azonkívül a szövetség tagjait a közügyek körül kifejtendő hasznos munkálkodásra serkenti. Végül az alapszabályok szerint a szabadkőművesség progresszív intézmény.

Kétségtelen tehát, hogy az I. és II. alaptörvény szövege között egy látszólagos eltérés van, mely azon fordul meg, mily magyarázatot adunk ezen fogalomnak „politikai kérdés”? Ha nagyon tág értelemben magyarázzuk, akkor a szabadkőművesség hatásköre a jótékonykodáson kívül más feladatokra nem terjedhet ki. Ekkor a két alaptörvény között az ellentét kiegyenlíthetetlen. Mert ha minden közügy, minden társadalmi kérdés egyúttal politikai kérdés is, hogy áll akkor a szabadkőművességnek módjában a lelkiismereti, vallási- és szellemi szabadságot fejleszteni és megvédeni, mi módon hathat közre a felvilágosodás terjesztésében s hogyan tekintheti azt is céljának, hogy tagjait a közügyek körüli hasznos munkálkodásra serkentse? Továbbá, ha a szabadkőművesség csak jótékonyossággal foglalkozhatik, miben áll annak progresszív jellege, hiszen a progresszív törekvések előmozdítása a legszervebben összefügg a közélet összes kérdéseivel.

Nyilvánvaló tehát, hogy a politikai kérdés fogalmának kiterjesztő magyarázata a szabadkőművesi munkát oly szűk keretek közé szorítaná, hogy minden hatását és jelentőségét elvesztené.

A magyar szabadkőművesség eddigi történetéből nyilvánvaló, hogy nem fogadta el a fentebbi magyarázatot s az összes jelentékeny közéleti kérdések megvitatását, sőt megvalósítását is bevonta működése körébe. A szabadkőművesség halálát jelentette volna, ha ez a felfogás uralkodóvá válik kebelében.

A politikai kérdések tárgyalása iránti averzió Magyarország áldatlan közviszonyaira vezethető vissza. A törvényhozásban a földbirtokos osztály uralkodott, mely a saját érdekeinek biztosításán kívül minden szociálpolitikától, minden társadalmi probléma megoldásától irtózott s az országgyűlés tevékenységét meddő közjogi viták s alacsony színvonalú párttorzsalkodások merítették ki. Ezen időben a közvéleményben azon nézet keletkezett, hogy minden politizálás káros, sőt becstelen s az egyleti élet köréből ki kell zárni mindazon kérdéseket, melyek az országgyűlés működését oly sivárrá tették. Időközben azonban Magyarország képe teljesen átalakult, új osztályok, új érdekkörök léptek ki a társadalmi élet porondjára, a szociális kérdés a maga fontos, sőt ijesztő voltában teljesen előtérbe nyomult s társadalmi kérdésekkel foglalkozni elengedhetetlen kötelességévé vált mindenkinek, aki a progresszió hívének vallja magát, a Felvilágosodást kívánja terjeszteni, a lelkiismereti, vallási és szellemi szabadság alapelveinek hódol és hasznos közéleti működést akar kifejteni. Minthogy azonban Magyarországon a szociális problémák eldöntése *végső* fokon, az országgyűlés hatáskörébe tartozik, s *így* annak eldöntésébe a párt és osztályérdek sokszorosan beleavatkozik, sokan a régi fogalmak, a régi ellen-szenvek befolyása alól magukat kivonni nem voltak képesek s az ily kérdésekre is azt mondták, hogy azok politikai természetűek s ezért velük a szabadkőművesség ne foglalkozzék.

De beleszólt a dologba a tudatos rosszhiszeműség is. Érdekes volt a páholyok eddigi vitáiban megfigyelni, hogy mindig az általános választói jog és a felekezettelen állami népoktatás ellenségei éltek azzal a kifogással, hogy ezen kérdések felvetése a politika körébe vág. Mert nem kell azt gondolni, hogy a a politizálás fogalma abszolút jellegű. Valamely kérdés magában véve még nem politikai természetű, ez a tulajdonsága tisztán attól függ, mily irányban foglalkozunk vele? Ha valamely egyesületnek tilos politikai kérdésekkel foglalkozni, a legeggy-

szérűbb társadalmi kérdést lehet ilyennek minősíteni, mihelyt oly irányban foglal állást benne, mely a hatalmon, az uralmon levőknek nem kedves. Néhány példa meg fogja az elmondottakat világítani.

Ha valaki azt mondja a magyar vármegyéről, hogy az az önkormányzat mintaképe és a közszabadság ideálja, az elsőrangú közigazgatási szakférfiú; aki ellenben azt mondja, hogy a vármegye csak a gentry eltartására szolgál s a korrupció és nepotizmus melegágya, az politizál. Aki az új adótörvényekről azt írta, hogy az adóztatás egyenlőségét és igazságosságát valószínűsítjük meg, az szigorúan tudományos és szakszerű szempontból foglalkozott velők; ellenben aki kimutatta, hogy ezeknek is az a céljuk, mint az egész adórendszernek, az állami élet terheit a nagybirtokosok vállairól a produktív osztályokra áthárítani, az politizál. Aki az 1907. évi cselédtörvényről azt mondta, hogy a szeretet törvénye, az szociális érzékkel megáldott államférfiú; aki ellenben fölháborodik a törvény intézkedéseiben, az politizál. Többen a budapesti ügyvédi kamara 1908. évi közgyűlésén indítványt adtunk be az általános, egyenlő és titkos választói jog érdekében. A kamara elnöke az indítványt szavazás alá sem bocsátotta, mert ez politikai kérdés. Ellenben a kolozsvári ügyvédi kamara közgyűlése ugyanezen időben elfogadott egy indítványt, melyben felkéri a kormányt, hogy az új választási törvényt nemzeti alapon (értsd a nemzetiségek és szocialisták kisémmizésével) alkossa meg s a miniszter tudomásul vette a határozatot. A Tanítók Szabad Egyesületét felfüggesztették, mert az állami közoktatást hirdeti, tehát politizált; a Kath. Tanítók Országos Egyesülete gyöngéd miniszteri gondoskodás tárgya, mert a felekezeti népoktatásért és a kongregációkért szállt síkra.

Ezen szempontokból kiindulva, megállapíthatjuk azt, mily „politikai” kérdésekkel nem foglalkozik a szabadkőművesi szövetség. Olyanokkal, melyek semminemű általános társadalmi érdeket nem szolgálnak, hanem csakis a pártok kicsinyes torzsalkodásainak vitapontjai. A szövetség nem foglalhat állást abban, kik legyenek a kormány tagjai, nem követelheti, hogy az obstrukciót hagyják szabadon, vagy házszabály revízió útján törjék le, nem mondhatja ki, hogy csak oly egyéneket vesz fel tagjai közzé, kik a nemzeti munkapártnak vagy a független-

ségi pártnak tagjai s nem szavazhat a kormánynak bizalmat vagy bizalmatlanságot. De a napi pártpolitika körén kívül foglalkozhatik minden társadalmi kérdéssel, tekintet nélkül arra, vajjon ezen kérdések megvalósításához a kormány és országgyűlés közreműködése is szükséges.

Az általános választói jog és a felekezettelen állami népoktatás nem kedvenc eszméi a nagybirtokosok parlamentjének, de megvalósításuk annál sürgősebb érdeke a magyar polgárságnak és a munkásosztálynak. Mindaddig tehát, míg a szabadkőművesség ezen és hasonló társadalmi kérdésekkel foglalkozik, kiteszi magát a politizálás vádjának és rágalmának. Hisszük azonban, hogy ezen körülmény nem fogja attól elriasztani, hogy kötelességét teljesítse.

Mínthogy a politizálás vádját leginkább a Martinovics és a többi radikális páholyok ellen intézik, helyén való lesz egy kis szemlét tartani a „gutgesinnt” páholyok munkássága felett és akkor csodálattal tapasztaljuk, hogy ezek még jobban belemásznak a politizálás kátyújába, mint az ú. n. radikális páholyok.

Így pl. a Nemzeti páholy az utolsó években behatóan foglalkozott az önálló nemzeti bank, az önálló vámterület és a tengerészet magyarosításának kérdésével. Ez persze nem politika. Mi azt hisszük, hogy annak a legrosszabb fajtája, mert nem átfogó társadalmi problémákat, hanem közjogi torzsalkodásokat akar a szabadkőművességbe bevinni. A Hungária páholy 1907-ben állást foglalt az általános, írás-olvasáshoz kötött egyenlő és titkos választójog, valamint a felekezettelen népoktatás mellett. Most mégis legelői harcol a kiáltozók csoportjában és politizálásról panaszkodik. De ha visszatekintünk a régi jó időkre, amikor még radikalizmusnak, Martinovics páholyának híre-hamva sem volt a szabadkőművességben, látjuk, hogy elődeink sem voltak jobbak a Deákné vásznánál. Ebben a tekintetben elegendő a Nagypáholy utolsó húsz évi jelentéseit végig olvasni. Hogy csak egy pár példát említsünk, 1893-ban a nemzetiségi kérdés és az agrárszocializmus foglalkoztatta az összes páholyokat. Az egyházpolitikai kérdések tárgyalása is meglehetősen izgalomba hozta a kedélyeket. A politizálástól most annyira irtózó páholyok közül a Corvin Mátyás pl. 1900-ban a járadékirtokok, az ipar- és földműves-szocializmus, kérdéseit vette kalapácsa alá, a szegedi

Árpád páholyban azzal foglalkoztak, hogy bevannak-e már fejezve a 48-as évek reformjai. A Hungária páholy a népoktatás és a társadalmi forrongások problémái iránt érdeklődött. A brassói Pannónia páholy pedig a nemzetiségi kérdést hozta napirendre. Akkor ez nem volt politizálás, ma már ellenben az, mert húsz év alatt ezek a kérdések annyira megérlelődtek és oly közel állanak a megvalósuláshoz, hogy idegessé teszik az uralkodó osztály érdekeinek képviselőit úgy a profán életben, mint a páholyok belsejében. Amíg az állami népoktatás, a nemzetiségi kérdés, a választójog utópisztikus célnak tűnt fel, addig szabad volt velük foglalkozni. Tilos most, amikor gyakorlati megvalósulásuk reménye kecsegtet.

IV.

Épp ily állandó az a vád, is hogy a tételes vallásokat és testvéreink vallási meggyőződését támadjuk s így ellentétbe helyezkedünk miniszterileg jóváhagyott alaptörvényeinkkel. Az igaz, kv. • tv. •, hogy már túl vagyunk azon az idillikus állapoton, mikor 1893-ban a brassói Pannónia páholy díszmunkával ünnepelte meg XIII. Leó pápa 50 éves áldozópapi jubileumát, ami annál dicsérendőbb cselekedet volt mert ez a pápa is elődeihez híven, többször kiátkozta a szabadkőművességet. De azért még most is a radikális szabadkőművességnek legfontosabb alapelve, hogy *a vallás mindenkinek magánügye, ennek gyakorlatában sérteni senkit sem szabad.* Ezt nemcsak 1895. évi állami törvényeink írják elő, de önmagunkhoz lennének hűtlenek, ha így cselekednénk, mert legfontosabb irányelvünk, hogy a meggyőződés szabadságát az egész vonalon biztosítani akarjuk és amit magunkra nézve kívánatosnak tartunk, azt másoktól sem tagadhatjuk meg. De amily szilárdul állunk *meg ezen álláspont mellett, ép oly erélyesen tiltakozunk az ellen az irányzat ellen, mely a vallásos meggyőződés szabad gyakorlását szándékosan össze akarja zavarni az egyház és a klerikális pártok halalmi és gazdasági törekvéseivel.* A papi latifundiumnak semmi köze a vallásos meggyőződéshez és a vallás védelmének ürügye alatt nem nézhetjük el a néppárt, a Katolikus Népszövetség és a kongregációk nyílt erőszakoskodásait, vagy alattomos aknamunkáját. Ha a szekularizációt az iskolák

államosítását akarjuk, ha küzdünk a klerikális pártok terrorizmusa ellen, ezzel nem sértjük meg senkinek a törvényben biztosított vallásos meggyőződését. Mihelyt azonban ily irányban lépés történik, a klerikális sajtó a vallásos meggyőződés sérelméről és vallásüldözésről panaszkodik. Sőt éppen az igazi vallásos meggyőződés érdekében kell a klerikalizmus ellen síkra szállni, amely az összes többi vallásokat „tételes vallásoknak” tekinti, a kongregációk terjesztése által a felekezeti gyűlölséget meghonosítja és kiélesíti, a vallásos meggyőződésre gyakorolt kényszerrel a vallási vigasz és a túlvilági boldogság elvonásának fenyegetésével kényszeríti az embereket, hogy a papság politikai hatalmát szolgálják és a klerikális pártok jármába álljanak. Hogy ez így van, bizonyítja az a tény is, hogy a választások tisztaságáról rendelkező 1899. XV. t. c.-be a rendelkezések egész sorát vették fel a papság visszaélései ellen, akik a vallás védelmének ürügye alatt lelki hatalmukat a hívők politikai kényszerítésére használták fel. A szabadkőművesség alaptörvényei szerint a szövetség egyik fő célja a lelkiismereti és vallási szabadság megóvása. *Ennek szellemében kötelességünk küzdeni a Magyarországon végtelenül elhatalmasodott klerikális irányzat ellen, mely Kollonics korának összes gonosz szellemeit akarja az országra rászabadítani.*

V.

További vádpont ellenünk, hogy eltérítettük a szabadkőművességet legfőbb feladatától, a jótékonyág gyakorlásától, holott a szabadkőművesség lényege ebben a tevékenységben merül ki. Nem titkoljuk, hogy elvileg helytelenítjük a ma divatos jótékonyágot, amely ahelyett, hogy a társadalmi bajok gyökerére hatna, a nyomor tengeréhez képest jelentéktelen morszákkal, kis könyöradományokkal akarja az emberi szenvedéseket orvosolni. Mi, a jótékonyágot abban a formában ismerjük el csupán jogosultnak, midőn ez szociálpolitikai tevékenységet pótol, midőn az oly funkciót vállal magára, amely tulajdonképen az állami feladatok közzé tartozik. Hogy csak egy példát említsünk, a gyermekvédelmet, amely tartósan s nemcsak időleges alamizsnákkal gondoskodik arról, hogy a megvédett egyének tisztességes megélhetéshez jussanak és fenntartásukról később

maguk gondoskodjanak, helyesnek és kívánatosnak tekintjük, de nem tudjuk helyeselni azt a tevékenységet, mellyel időnként egy-egy darab kenyeret juttatunk az éhezőknek, ahelyett, hogy gondoskodnánk azokról az eszközökről, amelyekkel dolgozni tudó és akaró emberek éhezését lehetetlenné tehetjük. De még ezt a tevékenységet sem gátoljuk meg sehol. Meg tudjuk érteni azt az esztétikai örömrészt, amely jószívű és nemes gondolkodású embereket akkor fog el, midőn egy könnyet letörölhetnek, vagy az éhséget egyik napról a másikra csillapíthatják, csak felvetjük előttük azt a kérdést, hogy meg van-e lelkiismeretük nyugtatva ily apró könyöradományok juttatása által, ahelyett, hogy tevékenységüket egy nagyszabású, a bajok okait gyökerükben kiirtó mozgalomra koncentrálnák.

De konstatálnunk kell, hogy még a jótékonyág terén is azok a páholyok kullognak legutoljára, amelyek leghangosabban hirdetik, hogy a szabadkőművesség feladata a jótékonyágban áll és most bennünket politizálással vádolnak. A Nemzeti és Hungária páholyoknak jelenleg *egyetlen humanitárius vagy jótékony intézménye nincs*. A Corvin Mátyás páholynak maradt a régi időkből két ily alkotása, de ezek már évek óta nem működnek. Ezzel szemben a humanitárius tevékenység terén éppen azok a páholyok vezetnek, amelyeket többé-kevésbé megméltóztak a radikalizmus bacillusa. A Könyves Kálmán páholy alapította az Anya- és Csecsemővédő, valamint a Leányegyesületet. A Demokrácia páholy a Gyermekvédő Egyesületet és Ligát, valamint az Országos Pártfogó Egyesületet. A Haladás páholy a Szünidei Gyermektelepet tartja fenn, a Deák Ferenc páholy alapította a Háztartási Iskolát, a Nyomorék Gyermek Otthonát és jelenleg egy ingyenes könyvtárt. Az Eötvös-páholy a „Teleia” nemi betegségek ellen védekező egyesület alapította. A Minervapáholy protektorátusa alatt működik az Ingyen Tejjintézmény és a Népfürdő Egyesület. A Neuschloss-páholy, mely nem rég a társadalomtudományok művelésére nagy pályadíjat tűzött ki, alapította a Hajléktalanok Menhelyét és az Ingyenkenyér intézményt, a Petőfi páholy pedig a Diák-internátust. A Jogvédő Egyesület is jelenleg radikálisnak nevezett páholyok alapítása. A vidéki páholyok közül a nagyváradi László király-páholy nép védő irodát tart fenn, a Philantropia győri

páholy pedig egész sorozatát létesítette a humanitárius intézményeknek stb. Ezt a felsorolást igazán a végtelenségig lehet folytatni. Nem véletlen, hogy a humanitárius és szociálpolitikai intézmények alapításában éppen a radikális páholyok járnak elől, mert a társadalmi fejlődés harcosaiban van meg leginkább az önzetlenség és áldozatkészség, hogy enyhítsék annak az osztálynak a nyomorát, melynek gazdasági és társadalmi felszabadításáért küzdenek.

E ponton nem mulaszthatjuk el megemlíteni, hogy sok oly intézmény, amelyet most már klerikálisok igazgatnak, szabadkőműves kezdeményezésre vezethető vissza. Legfőbb példája ennek a folyamatnak a Gyermekvédő Liga, amely ma már minden szabadkőművesi jelleget levetkőzve, a klerikalizmus egyik harci eszközévé lett, mely a liga segítségével keríti az ártatlan gyermekek ezreinek lelkét hatalmába.

VI.

Nunc venio ad fortissimum. Konzervatív részről azzal vádolnak végül bennünket, hogy működésünkben és agitációinkban megsértjük a [szabadkőművesi modort, lábbal tapossuk a testvéri szeretetet és túrhetetlen terrort gyakorolunk. Szükséges tehát különösen a modor kérdésével bővebben foglalkozni.

Azt állítják, hogy azelőtt a szabadkőművesi munkákon a legteljesebb testvéri szeretet uralkodott és a mi fellépésünk óta ott a türelmetlenség, agresszivitás ütött tanyát. A régi anekdota szerint volt egyszer egy igen szigorú apa, akinek fiai nem valami jól tanultak és ezért állandóan dorgálta és fedte őket és követendő mintaképül *mindig* saját magát állította oda, mint aki annak idején szorgalmas, kitűnő tanuló volt. A fiúk végre elkeseredve kutatni kezdtek, előszerverték azt a régi gimnáziumi értesítőt, amely apjuk tanuló éveiről szólt és megállapították, hogy az apjuk nemcsak nem volt a jó tanuló mintaképe, hanem meg is bukott. Ezt a bizonyítványt azután egy újabb erkölcsi prédikáció után felmutatták a szigorú apának, akinek ezután elment a kedve az erkölcsbíraskodástól. Mi is ezen folyton megújuló szemrehányás folytán kutattunk a páholyok múltjában abban az időben, amikor még mi nem mételeytük meg a szabadkőművesség levegőjét. És teljesen meg-

bízható testvérek tudósításából megállapítottuk, hogy bizony a régi jó időkben is fordultak elő heves jelenetek, nem mindig tartották be a testvérek a szabadkőművesi szeretet és modor szabályait – hiszen emberek vagyunk – csak az a különbség, hogy az agresszivitás nem elvi ellentétekből, hanem személyes torzsalkodásokból fakadt. A modortalanság vádját többnyire azok emelik ellenünk, akiknek vaj van a fején és foglalt már állást ellenünk ebben a kérdésben oly testvér is, aki szinte közmondásszerű rekordot ért el a rossz modor terén.

Ha támadtunk is egyes testvéreket, ha nyíltan és erősen megmondtuk velük szemben véleményünket, ezt mindig azért tettük, mert nézetünk szerint megtagadták előbbi meggyőződésüket, kétszínű magatartást tanúsítottak, nem képviselték elég eréllyel, és bátorsággal eszméinket és ellentétbe jöttek a szabadkőművesség céljaival és törekvéseivel. De a legnagyobb határozottsággal állítjuk és erre minden jóhiszemű szabadkőművest tanúul hívunk, hogy soha senkit magánbecsületében nem támadtunk *és soha nem igyekeztünk szabadkőműves testvéreinkét magánéletükben, közéleti szereplésükben, állásukban, vagyoni existenciájukban tönkre tenni, megfojtani és kivégezni.* Ezzel szemben vannak testvéreink, akik nem nyíltan – mert hiszen a becsületes érvelés terén sohasem mertek velünk szembe szállani, – hanem titokban, vagy pedig kint a profán világban mindent elkövettek, *hogy bennünket letörjenek, elnémiítsanak tönkre tegyenek.* Aki közülünk oly állásban volt, hogy kezük hozzá elérhetett, azt onnan kiforgatták, akit egyszerűen láb alól eltenni nem lehetett, annak életét megkeserítették. Testvérek is részt vettek abban a hadjáratban, melyben bennünket hazaárulóknak neveztek, egyéni becsületünket, intencionk tisztaságát vonták kétségbe, ránk uszították a reakció összes sajtóvérebeit, fennhangon hirdették, hogy velünk szemben, a mi megsemmisítésünkre minden eszköz *meg* van engedve. És ne csodálkozzatok rajta kedves testvérek, hogy mikor a munkára összejöttünk, nem siettünk halálos ellenségeinknek a keblére borulni. Szabadkőművesi fegyelmeztségünkről, a páholy szabályoknak való engedelmisségünkről tettünk számtalanszor tanúbizonyságot, midőn egy levegőt szívtunk ezekkel az emberekkel, testvéreknek neveztük őket, vitába bocsátkoztunk velők. Ők meg tudták tenni, hogy miután

a profán életben mindent elkövettek megrontásunkra, nyugodtan eljöttek a páholyokba és testvéri szeretetről beszéltek. És ha mi kérdőre vontuk őket azért, hogy idebent vallott elveiket a profán életben megszegik, modortalanságról panaszkodtak. Nem lehet tőlünk azt kívánni, hogy a megbocsátás erényét mindig egyoldalúan gyakoroljuk. Régi tapasztalat a történelemből, hogy a szeretet, a türelem jelszavait azok szokták a lehangosabban hirdetni, akik hatalmon vannak, vagy n hatalmasokkal tartanak, s akik legjobban tapossák lábbal az emberbaráti kötelességeket. A mi modortalanságunknak nagy oka és háttere van. Évtizedekig szavaltak a mi vádlóink a páholyok bensejében szabadságról, haladásról, progresszióról, demokratikus fejlődésről minden felelősség és kötelességérzet nélkül és aztán a páholyház kapuján kilépve, szaladt mindenki a maga kis üzlete és a hatalmasok kegyei után. Mi azonban, talán mert nagyon fiatalok voltunk, komolyan vettük ezeket a szavalatokat és fogadásokat, mert profán életben is hozzászoktunk, hogy az elvi kijelentéseknek a gyakorlati életben minden körülmények között érvényt akarunk szerezni. Komolyan vettük a fogadkozásokat és forszírozni kezdtük az elvi kijelentések késpzénzre váltását. *Ez volt a mi modortalanságunk.* Valamikor egy vénsege miatt elbocsátott primadonna azt írta meg az újságban: „nem vén vagyok én, de becsületes!” Mi is alkalmazhatjuk ezt a felkiáltást, mondván: *nem modortalanok vagyunk mi, de következetesek!* Ezért haragszanak miránk egyes testvéreink olthatatlanul. Mily szép is volt az a paradicsomi állapot, amikor lehetett valaki a szentély négy fala között papfaló antiklerikális és eljárt a püspöki ebédekre, bent az általános választójogra esküdött, kívül a nemzetfentartó cenzusért rajongott. A szentélyben csöpögött a munkásbarátságtól, a profán életben a munkásuszítók táborába vezetett. Bent demokratikus haladást hirdetett, kívül a klikkuralom támasza volt. Közöttünk az erkölcsi nemesbülésről mondott tirádákat, a külvilágban pedig érzelmi és üzleti szövetségben élt a legkétesebb existenciákkal. Ennek az ideális állapotnak a mi fellépésünkkel vége szakadt és most az elárvult berkekben panaszosan búgnak a gerlicék. Azt mondják, hogy mi terroristák vagyunk, hogy erőszakkal rájuk akarjuk kényszeríteni ferde nézeteinket és megsértjük a

vélemény- és meggyőződési szabadságot. Amit ők védelmeznek velünk szemben, az a *vélemény feladási és meggyőződés megtagadási szabadság*. Azok panaszkodnak legjobban lelkiismereti kényszerről, akik a külvilágban minden oly mozgalmat és intézményt támogatnak, mely a szabad meggyőződést és véleménynyilvánítást lehetetlenné teszi. És minél nagyobb a külvilágban az általuk támogatott reakció, annál hangosabban követelik a páholyokban a maguk részére a vélemény szabadságát.

Egy jóhiszemű és derék t.-ünk azt állítja, hogy mi a modorunkkal nagyon ártunk a haladás ügyének, mert ahelyett, hogy szép szóval, meggyőző munkával igyekeznénk az emberek nézeteit megváltoztatni, terrorisztikusan, türelmetlenül lépünk fel és ezzel elriasztjuk a jóhiszemű embereket, kik türelmes meggyőző munka után kétségtelenül elfogadnák nézeteinket. Érténem e t.-ünk álláspontját, ha nem a választójog ügyéről, hanem az eszperantó nyelv terjesztéséről, egy közös konyha vagy lawn-tennis klub alakításáról volna szó. Ezekért a célokért emberek nem szoktak túlságosan rajongani, és csakis meggyőződés vagy hosszas rábeszélés után hajlandók kötélnek állani és türelmetlenséggel egy résztvevőt sem lehetne szerezni. De itt nem ilyen ártatlan dolgokról, hanem a választói jogról és szekularizációról van szó. *Kínos, kegyetlenül keserves kérdések ezek, ahol ma mindenki a bőrért viszi a vásárra, ha meggyőződését nyíltan meri hirdetni.* Itt nem elég az értelmi meggyőződés. Ennél *nem* elegendő, ha valaki belsőleg elfogadja a mi álláspontunkat, mert nemcsak arra van szükség, de kell, hogy cselekvőleg is fellépjünk ez ügy érdekében. Nem elég, ha valaki meg van győződve, de sem szóval, sem tettel nem tesz az ügyért semmit és még kevésbé nyugodhatunk abba bele, ha valaki belsőleg meggyőződik e törekvések helyességéről, de a külvilágban e törekvések legnagyobb ellenségének szekerét tolja. Életbevágó kérdésekben a modor mellékes s nem tudok a történelemben arról példát, vagy valamely társadalmi átalakulás azért maradt volna el, mert az új eszmék harcosai nem csepegték a jó modortól. A francia forradalom elérte célját, pedig annak vezetői átkozottul rossz modorú fickók voltak. A szocializmus terjedését mi sem tudta feltartóztatni,

pedig nem követik a keztyűskéz politikáját. Az általános választójog ellenségeinek táborában sok rosszmodorú és gőgjéről híres embert ismertünk, de még nem találkozott senki sem, aki át jött volna hozzánk azzal az indokkal, hogy ő tulajdonképpen a cenzusos választójog híve, de azoknak odaát olyan rossz modoruk van, hogy őt elriasztották ettől az állásponttól. Ez csupán kifogás, melyhez azért ragaszkodnak, mert kényelmes és olcsó. Különbözik meg vagyok győződve, hogy az intelligens emberek túlnyomó része és ilyenek elsősorban a szabaddkőművesek, tudják, miben áll a választójog kérdése. Ma már az alapos tanulmányok, röpiratok, statisztikai dolgozatok egész sorozata győzheti meg az embereket arról, milyen alaptalan az a reakciós oldalról világnak bocsátott állítás, hogy az általános, egyenlő, és titkos választójog megsemmisíti az intelligencia uralmát és a nemzetiségek túlsúlyát fogja előidézni. Mi is töméntelen beszédet mondtunk el erről a kérdéstről és nagyszámú testvért ismerek, akik kijelentették, hogy teljesen meg vannak győzve. Ennek dacára most újból ismétlik ugyanazt a kifogást, melyről már maguk is elismerték, hogy alaptalan, annak dacára, hogy azóta új körülmény a választójog körül fel nem merült. Most mégis újra nyugtalanok, meggyőződésre és kapacitálásra áhítoznak és ha most újból meggyőznők őket, kétségeik egy év, vagy talán egy hónap múlva újra felélednének. A reakció nyomása a külvilágban ismét erős lett, ők nem mernek a hatalmasokkal ujjat húzni és ezért megszállja őket a kétség. Egy évvel ezelőtt, amikor a politikai élet bizonytalan volt és sokaknak úgy látszott, hogy az általános választójog mégis kormányprogram lesz, e kételyek elnyugodtak és megsokasodott híveink táborába! De amióta nyilvánvaló, hogy a választójog ügyét el akarják temetni és a sajtóban és közéletben lebunkózzák azokat, akik az ügyért síkra mernek szállani, mindenkinek kétségei felébrednek és húszezren egymásután akarják magokat meggyőzetni. *Eljárásukból hiányzik a tv. -i és férfiúi őszinteség.* Ha megmondanák nekünk, ha feltárnák előttünk a helyzetet, hogy ők igenis hívei a választójognak és szekularizációnak, de anyagi helyzetük, társadalmi pozíciójuk, függésük folytán nem állhatnak ki nyíltan ez eszmék mellé, ha megmondanák, hogy ők együtt éreznek velünk, ahol csak lehet

támogatnak bennünket, de ne kívánjuk tőlük, hogy magukat végzetes kellemetlenségbe sodorják; mi elnézéssel és türelemmel vennénk tudomásul szavaikat. Tout comprendre c'est tout pardonner. Senkitől sem lehet emberfeletti hősiességet kívánni? a vértanuk kora már lejárt. Aki anyagi gondokkal küzd és családját kénytelen eltartani, az nem áldozhatja fel magát az ügy érdekében. Mi nem is kívánnánk tőlük nyílt cselekvést, nem vádolnánk őket elvtagadással, és energiánkat megacélozná az a tudat, hogy függő helyzetben levő elvtársaink nagy táborávévelünk érez. De nem vagyunk hajlandók eltérni, hogy *a meggyőződési szabadság lobogója alatt dugárut csempésszenek be*, hogy azok, akiknek nincs bátorságuk nehéz helyzetüket bevallani, vagy akik cserben hagyják elveiket, a meggyőződés szabadságával védekezzenek és elvtagadásuk ürügyéül a mi modortalanságunkat használják. Vannak emberek, akiket ebben a kérdésben most lehetetlen meggyőzni. Vidéki testvéreinknek – sajnos – jelentékeny része a progresszív eszmék diadalánál többre becsüli azt, ha bármilyen alantas vármegyei tisztviselővel tegeződhetik és élete legfőbb boldogsága abban áll, ha a szolgabíróval együtt vadászhatik, váltóit zsirálhatja és ha az aljegyzőné a feleségével szóba áll. Ezek a vidéki hatalmasságok gyűlölik az általános választójogot, s nem tegeződnek azokkal, akik hívei. Innen származnak testvéreinknek folyton megújuló aggályai, melyeket eloszlítani egyértelmű volna, mintha vizet töltenénk a Danaidák hordójába.

Modortalanságunk oka, hogy némiképen a lelkiismeret szerepét töltjük be, állandóan figyelmeztetjük testvéreinket fogadkozásaikra és beváltandó Ígéreteikre. És miképen a középkorban a lelkiismereti kétségtől gyötört embereket ördögűzésnek vetették alá, ép úgy bejelentik ellenünk is a Budapesti Hírlap hasábjain a bekövetkezendő kifüstölést. Terroristáknak és reklámhősöknek neveznek bennünket azok, akik nem tudnak másképp közéleti tevékenységet kifejtteni, mint terrorizmussal és reklámhajhászással, s nem tudják megérteni, hogy komoly, kitartó és becsületes munkával is lehet híveket szerezni.

VII.

Azt állítjuk, hogy mi: az elenyésző kisebbség terrorizáljuk a páholyok nagy többségét és gyámság alatt tartjuk a Nagypáholy vezetőségét is. Sértő ez a feltevés úgy a Nagypáholyra, mint a szabadkőművesség többségére nézve is, mert kétségbe vonja intelligenciájukat és bátorságukat és nevetséges, gyámságtalan magatartást imputál nekik. Éveken át, amikor mi sürgettük a vezetőséget, az általános választójogra és a felekezeten kívüli népoktatásra vonatkozó határozatok végrehajtása iránt, épen ezek a testvérek vádoltak bennünket állandóan azzal, hogy alkotmányos hatóságokkal szemben tiszteletlenek vagyunk. Most azonban, mikor a szabadkőművesség vezetősége minden félreismerést kizáró módon a progresszió mellett foglal állást, egyszerre megszűnik az ő nagy tiszteletök. Hiába fogadja el a Nagypáholy vezetősége egységesen az általános egyenlő és titkos választójogot, hiába mondta ki ezt több nagygyűlés úgyszólván egyhangúlag – mert amikor az érvek harcában kellett volna szembe szállni, azok a rettenthetetlen bátorságú testvérek, akik most névtelenül gyávaságot hánynak a Nagypáholy szemére, sohasem mertek nyíltan szembe szállni – most egyszerre megtagadják az engedelmisséget úgy a Nagypáholy, mint a közgyűlés határozataival szemben, sőt nyílt lázadással fenyegetőznek. Úgy tesznek, mint az angol konzervatívok, akik folyton hangoztatták az ősi alkotmány szent változhatatlanságát, mert kedvező volt nekik. Mihelyt azonban az 1909. évi Finance-Bill nem nyerte meg tetszésüket, felrúgták az ősi alkotmány ama több száz éves tételét, hogy a lordok háza pénzügyi javaslatokat meg nem változtathat. Felidéztek a nagy alkotmánykonfliktust és amint az összes jelek mutatják rajta fognak veszteni. Hisszük és reméljük, hogy a Budapesti Hírlap és Magyar Figyelő árnyékában rejtőző szabadkőművesek is pórul fognak járni és a szabadkőművesség „terrorizált” többsége meg fogja adni a méltó választ azoknak, akik egyéni gyűlöletből, személyes féltékenységtől és gyávaságtól indítva, a leggyűlölködőbb ellenfél táborába menekülnek és ott elárulják – különben nem kell velük szemben ily komoly kifejezést használni – elpletykálják a szabadkőművesség összes belső ügyeit, és erőszakra siránkoznak.

Ők a profán világban teleszájjal hirdetik a tekintély és hagyomány elvének tiszteletét és mégis a szövetségen belül, nekünk kell velők szemben megvédeni a szabadkőművesség igazi hagyományait és a közbizalomnak örvendő szabadkőművesi hatóságok tekintélyét.

VIII.

A szabadkőművesi nyilvánosság most ismét erős vita tárgya. Ebben a kérdésben nekem véleményem az, hogy a legteljesebb nyíltságtól sem kell félni, ellenben diszkréciót kell gyakorolni mindenkivel szemben, aki erre kifejezetten igényt tart. Részletesebben e kérdéssel azért nem óhajtok foglalkozni, mert a nyilvánosság problémáját most nemcsak elvi okok tölték előtérbe, hanem a Világ irányában megnyilvánuló különböző ellenszenvék és személyi okok is.

Ezek után a kv••tv. ••-ek befejezem hosszúra nyúlt fejtegetéseimet. A szabadkőművesség a magyar polgári társadalom kivonata lévén, mindazok az áramlatok és konvulziók, amelyek a társadalmat mozgatják és háborítják, a szabadkőművességben is éreztetik hatásukat. Azt hisszük, hogy a reakció a profán életben már nem sokáig fog tartani, mert a lelkek felszabadulása az egész vonalon megkezdődött. Akkor majd aztán tisztázódní fog a szabadkőművességben is az a kérdés, hogy kik a haladás hívei, kik az alkotók, kik a rombolók, hogy melyik a nagyobb hiba: a modortalanság, vagy az elvárulás és a kétszínűség. Az igazság útban van. Meg vagyunk arról győződve, hogy azok a tv••-ek, akik most keresztes háborút hirdetnek ellenünk, akkor sem fogják elhagyni a szövetséget. Alkalmazkodni fognak a helyzethez, az általános választói jog lángjánál fogják melegíteni kis levesüket és *százat egy ellen!* be fogják bizonyítani, hogy ők voltak tulajdonképen az általános választójog-igazi támaszai és mi ebben a kérdésben mindig ingadoztunk. *Ne csüggedjünk lesluérék, különb viharokat láttunk már mi. Én bízom a szabadkőművesség jövőjében és rendíthetetlenül hiszek eszméink közeli diadalában.*